

АСОЦИАТИВНИ ПОЛЕТА НА КОМПОЗИТУМИТЕ С КОМПОНЕНТИ *КОВИД*- И *КОРОНА*- В БЪЛГАРСКОТО И В ПОЛСКОТО ЕЗИКОВО СЪЗНАНИЕ

Проф. д.ф.н. Андреана Ефтимова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Проф. д.н. Наталия Длугош

Познански университет „Адам Мицкевич“

Резюме. Настоящият текст представя част от комплексно изследване, включващо няколко експеримента. Тук се анализират резултатите от асоциативния експеримент, чиято цел е да се установят асоциативното поле и семантичната структура на три двойки композитуми с *ковид*- и *корона*-на български и полски език: *ковидтуризъм* и *koronaturystyka*, *ковидкупон* и *koronaparty*, *коронапаника* и *koronapanika*, като се очертаят и нагласите към понятията, които обозначават.

Резултатите от асоциативния експеримент показват, че изследваните думи са закрепени в езиковото съзнание на българските и полските респонденти с известна вариативност на семантичната структура – заключение, което се налага заради високата дисперсия на реакциите. Асоциативните ядра от еднакви асоциации, дадени от българските и полските респонденти, показват различия, като концентрацията на отговорите в полското асоциативно ядро е по-висока. Това доказва по-категорично закрепено значение на композитумите в полското езиково съзнание. Очевидно е, че социалният опит и практики оказват влияние върху формирането на образа на понятията и конструирането на значението на композитумите с първи компонент *ковид*- и *корона*- в двата езика и все още тези процеси не са завършили.

Ключови думи: асоциативен експеримент; композитуми с *ковид*- и *корона*-; семантика; конотации

В изследванията на български и полски език, които се занимават с новите лексикални средства, възникнали по време на пандемията, за да запълнят празнини в обозначаването на нови понятия, като че ли все още не са използвани възможностите на експерименталните процедури, които могат да установят закрепването на значенията на новите лексеми в езиковото съзна-

ние на носителите на езика, изменението на картината за света през оценката на едно кризисно за човечеството събитие, каквото беше пандемията от КОВИД-19 (Murdarov 2020, Avramova 2021, Ilieva 2021, Satola-Stashkovyak 2021, Soroka&Khoroz 2021, Cheshmedzhieva-Stoycheva 2021, Bondzholova 2022, Iskrenova 2022, Osenova 2022, Topolska 2022; Cierpich-Kozieł 2020, Kuligowska 2020, Trzeciak 2020, Głazewska&Karwatowska 2021, Makowska 2021, Rybka, Wrześniewska-Pietrzak, Wiatrowski, Zagórska, Kołodziejczak, Świerkowska & Wyszzyński 2021).

Настоящият текст представя част от комплексно изследване, включващо няколко експеримента – дефиниционен, контекстен, мотивационен и асоциативен. От експерименталните процедури тук се анализират резултатите от асоциативния експеримент, чиято цел е да се установят семантичната структура и асоциативното поле на шест композитума (три на български и три на полски език) с първи компонент *ковид*- и *корона*-, като се очертаят и нагласите към понятията, които обозначават.

Теоретична основа на проучването

Изследването на асоциациите има богата и дълга история, която включва усилията на неврофизиолози, философи, филолози, психолози и др. (вж. по-подробно Gerganov et al., 1984). Методиката за провеждане на експеримента се е обогатявала с въвеждането или отпадането на изисквания за времето на подаване на асоциации, с ограничаването или не на броя на подаваните асоциации и т.н. Все повече научни изследвания са се обръщали към данните от асоциативния експеримент, за да получат информация за компонентите на значението на думата, за структурата на понятията, за отношението на езиковия колектив към явления, понятия и образи, за многозначността на думите, за популярни и общосподелими социокултурни феномени и др.

Класическият асоциативен експеримент използва общоупотребими думи като думи стимули, за да опише социокултурния опит, ценностните нагласи и отношения, езиковата картина на света на говорещите. Различното при асоциативния експеримент, проведен в настоящото изследване, е, (1) че като думи стимули се използват композитуми, които са твърде нови и незакрепени в езиковото съзнание на говорещите, т.е. те са семантично нестабилни и дифузни; (2) композитумите стимули са възникнали от обозначенията на поне две понятия (болестта *ковид* и друго понятие), чиито значения влизат във взаимодействие, но значението на композитума е различно, като първият компонент участва във формирането му с допълваща функция.

Асоциативният експеримент ни дава възможност да установим:

1. семантичния обхват и структура на понятията, обозначени с композитумите с първи компонент *ковид*- и *корона*-, както и обективно съществуващите в психиката на носителите на езика семантични връзки между думите;

2. общите стабилизиращи и диференциращи признаци на понятията;
3. отношението на носителите на езика към понятията, което може да очертае „специфичния за дадена култура и език „асоциативен профил“ на образите в съзнанието“, интегриращ умствените и емоционалните знания, които притежава конкретен етнос (Ufimtseva 2004, p. 5).

В анализа се използва утвърдената класификация на асоциативните връзки – на парадигматични¹ и синтагматични. Чрез разглеждането на парадигматичните и синтагматичните връзки на думите стимули и думите реакции се изследват „две принципно различни прояви на значението – в езиковата система и в речта“, като се търси „връзката между лексикалната семантика на думата и принципите за семантична съчетаемост в синтагматиката“ (Zidarova 1998, p. 32). Синтагматичните връзки свързват думата стимул с думата реакция в изреченски съчетания, които се обясняват с нормалния стремеж на говорещия да имитира фрагмент от речевата дейност. Чрез тези речеви сегменти може да се установят „правилата“ и вероятността за съвместна поява на думите в потока на речта (Ufimtseva 2004, p. 4).

Методика за провеждане на експеримента

За целта на асоциативния експеримент бяха подбрани три композитума на базата на проведеното изследване от Н. Длугош за употребата на композитумите с *ковид*- и *корона*- в българските и полските медии (Długosz 2022). В подбора на думите се взеха под внимание:

- честотността на тяхната употреба в езика на медиите;
- вариативността на формите и значенията, с които се употребяват в български и полски медийни текстове;
- актуалността и свързаността на понятията, които обозначават, със света на младите хора (пътешествията, забавленията и отношението към пандемията);
- активността на първия компонент в образуването на сложните думи на български и на полски език.

Анкетите в България са осъществени в два български университета – Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет, а анкетите в Полша са осъществени в Университета „Адам Мицкевич“ – Познан. Бяха събрани демографски данни (националност, възраст, пол и университетска специалност) за респондентите и асоциациите на трите думи стимули.

Експериментът беше проведен с 50 български и 50 полски студенти в аудиторни условия. Анкетните карти бяха раздавани на респондентите в хартиен вариант. В устна инструкция беше зададено общо време за реакции и на трите думи стимули – 2 минути. В рамките на определеното време респондентите можеха да дават неограничен брой реакции². На респондентите беше обяснено, че при затруднение могат да оставят непопълнени редове.

Отговорите на асоциативния експеримент са представени в изследването като низходяща последователност от повтарящи се думи реакции. Навсякъде при отговорите, които се повтарят от повече от един респондент, в скобки се отбелязва броят на еднаквите отговори.

Обобщените демографски данни на българските и полските респонденти са следните.

Таблица 1. Демографски данни за българските и полските респонденти

Демографски критерии	Български респонденти	Полски респонденти
Брой на респондентите	48 + 2 анкетни карти с непопълнени демографски данни	50
Възраст	18 г. – 1; 19 г. – 31; 20 г. – 10; 21 г. – 2; 22 г. – 2; 24 г. – 1; 26 г. – 1	19 г. – 7; 20 г. – 10; 21 г. – 7; 22 г. – 10; 23 г. – 4; 24 г. – 4; 25 г. – 2; 29 г. – 1; 43 г. – 1; 48 г. – 1; 75 г. – 1
Пол	жени – 33; мъже – 15	жени – 35; мъже – 15
Специалности	Връзки с обществеността – 28; Комуникационен мениджмънт – 6; Книгоиздаване – 7; Изкуствознание – 1; Финанси – 1; Интериорен дизайн – 1; Реклама – 1; Графичен дизайн – 1; Биология – обща и приложна – 1; Кино и телевизия – 1	Балканистика – 24; Чешка филология – 15; Сърбистика – 2; Хърватска филология – 8; Българистика 1

От сравнителния анализ на данните проличава, че двете групи са съпоставими по брой и пол на участниците. Най-многобройни са участниците на 19- и 20-годишна възраст в българската група студенти, а в полската – участниците между 20- и 22-годишна възраст. Очертава се възрастово ядро за двете групи – от 19- до 22-годишна възраст, което обхваща основния студентски ресурс в бакалавърската степен. Университетските специалности, които са обхванати, са в направление „Обществени комуникации и информационни науки“ и „Филология“, които в българските и полските университети се управляват или от отделни факултети (както е в Софийския университет и НБУ), или от общи факултети (както в Познанския университет, Великотърновския и Шуменския университет). По тази причина може да се приеме, че специалностите формират специалисти с общи нагласи и отношение към комуникативните феномени и интерпретацията им.

Интерпретация на резултатите

При интерпретацията на резултатите се изхожда от постановката, че асоциативното поле на думите стимули се поделва на асоциативно ядро и перифе-

рия. В асоциативното ядро се включват най-често даваните еднакви отговори. Резултатите са направени с относително малък брой респонденти и показват висока дисперсия, т.е. малко са повторените отговори, затова приемаме, че всички отговори над един формират асоциативното ядро.

Асоциативният експеримент ни дава възможност да проследим признаците, формиращи семантичното поле на думите стимули чрез думите реакции, които оформят лексикално-тематични полета³. Колкото по-многобройни са членовете на лексикално-тематичните полета, толкова семантичната група е по-значим компонент при формирането на основното значение на думата стимул. Въз основа на получените асоциации може да се очертаят ядрото (предметно-логическото съдържание) и периферията на значението (експресивно-оценъчното съдържание) на думата.

Резултати за композитумите *ковидтуризъм* и *koronaturystyka*

Асоциативните полета на българската и полската дума, видими в Приложение 1, показват сходни асоциативни ядра – за българския език това са думите с най-висока повторителност, свързани с епидемията, епидемичните ограничения и пътуванията (*пътешествие* / *пътуване*; *маски*; *почивка*; *вирус*; *екскурзия*; *пандемия*; *ограничение*), а за полския език – думите, свързани с пътуванията и ограниченията (*podróż* (*пътуване*)/-*e* (*пътувания*)/ *podróżowanie w czasach pandemii* (*пътуване по време на пандемия*)/ *podróże budżetowe* (*бюджетно пътуване*⁴); *pandemia* / *пандемия*; *maseczki* / *маски*; *wirus* / *вирус*; *testy covidowe*, *PCR* / *тестове за ковид*). Заради високата дисперсия на асоциациите асоциативните ядра се формират от всички асоциации, дадени повече от един път.

Българското и полското асоциативно ядро се различават по степента на концентрация на ядрените асоциации (фиг. 1).

На фиг. 1 се вижда, че полското асоциативно ядро е по-концентрирано поради високите стойности на повторените думи в него, като най-висока честотност има реакцията *пътуване*. В българското асоциативно ядро същата реакция е най-честа по отношение на останалите, но пък е с по-ниска стойност от полските отговори (14>4). С равни стойности е думата *маски*. Докато за българите думата *почивка* се оказва в асоциативното ядро, то за полските респонденти тя е извън него.

Сред най-многобройните семантични групи, които се формират от асоциациите на български език, са (1) думите и изразите със значения за пътуване – *екскурзия*, *почивка*, *ваканция*, *евтини билети*, *екзотика*, *екзотична екскурзия до болницата*, *море*, *парти*, *почивка с ограничения*, *пътешествие*, *пътуване*, *пътуване до страни с по-малко заразени и рестрикции*, *пътуване по време на ковид*, *пътуването до страни, в които вирусът е под контрол*, *транспорт*, *туризъм*, *свързващ се с хора*, *преболедували Ковид*, *туризъм с ковид*

Фигура 1. Концентрация на еднаквите асоциации в българското и в полското асоциативно ядро на композитумите *ковидтуризъм* и *koronaturystyka*

болни, Черно море, Черноморие*⁵, Ямайка; (2) думите и изразите за епидемични ограничения и мерки – *маски, маска, карантина, ваксина, изискване на антигенни тестове и сертификати, лимитирано, ограничение, ограничения, противоепидемични мерки, риск, сложно, спалнята, терасата, трудност, хола, PCR, всички хора заедно, преструващи се, че спазват мерки*; (3) думите и изразите, свързани с болестта – *вирус, пандемия, боледуване, КОВИД-19, ковидпандемия, коронавирус, преболедували ковид, COVID-19, разпространение на коронавируса*.

По-малък брой са думите и изразите за темпорално ограничение на явлението (*възможен през лятото, 2020*), за отношение към него (*криза, ужас, нормално, недоходоносен, хора*) и за отрицанието му (*измислица, не съществува, не е нужно, няма такъв*).

За разлика от българските асоциации в полските се оформят само две многобройни семантични групи – (1) на думите и изразите със значения за пътуване: *podróż (пътуване)/-e (пътувания)/ podróżowanie w czasach pandemii (пътуване по време на пандемия)/ podróże budżetowe (бюджетно пътуване)⁶; wyjazdy/ заминавания; tanie wyjazdy /евтини заминавания; wycieczki / екскурзии; zwiedzanie / посещаване (разглеждане) на забележителности; Tanzania-Zanzibar / Танзания-Занзибар⁷; utrudnione wyjazdy / усложнени заминавания; zwiedzania świata mimo zakazu pandemicznego / посещаване на забележителности по света въпреки пандемичните забрани; okazajna turystyka / случаен туризъм; neowycieczka / неоекскурзии⁸; ludzie / хора; и (2) на думите и изра-*

зите за епидемични ограничения и мерки: *ograniczenia/restrykcje/ograniczona turystyka/ограничения/рестрикции/ограничен туризъм; maseczki/маски; testy covidowe, PCR/тестове за ковид; szczepienia/вакцинация; paszporty covidowe/ковид паспорти; Internet/интернет; on-line; zamknięcie/замваряне; dystans/дистанция; lockdown*.

Съвсем малобройни са реакциите със значение на болест – *pandemia/пандемия; wirus/вирус*, както и значенията за отричане на съществуването на явлението (*ignorancja/игнориране; lekseważenie/пренебрегване*) и за отношение към него (*bliska/близка; zagrożenie/заплаха; niebezpieczeństwo/опасност; problem/проблем; problemy finansowe/финансови проблеми; niepotrzebne zamieszanie/ненужно объркване*).

От очертаните групи могат да се направят следните заключения. В българското и полското езиково съзнание значението на понятието се свързва с пътуване по време на пандемията, което е свързано с ограничения. За българите думата отвежда към представата за пътуване по време на пандемията (главно през летния сезон) с цел отдых и развлечение до екзотична дестинация (Ямайка, Българското черноморие), в която разпространението на вируса и ограниченията са по-малко. Второто по честота значение свързва пътуването с риск от зараза от ковид. Възможно е и значение, при което пътуват хора, заразени или преболеждали от ковид. Спазването или отхвърлянето на мерките също са част от значението на композитума.

За младите поляци коронатуризмът е евтино (икономично) пътуване по време на пандемията с цел разглеждане на забележителности или до екзотична дестинация за почивка (Танзания, Занзибар). Присъства представата за ограниченията и мерките, но не се изразява отношение към тях.

Както при българските, така и при полските респонденти се появяват представи за нов тип пътувания (пътуване до болницата; неоекскурзии), отричане на явлението или осъзнаването му като носещо заплаха.

Анализът на резултатите от експериментите води до заключението, че понятието за ковидтуризъм е закрепено в езиковото съзнание на българина и поляка с доминиращо значение *икономично пътуване до екзотични дестинации за почивка или развлечение при условията на пандемични ограничения и мерки*.

Резултати за композитумите *ковидкупон* и *коронаparty*

Думите реакции, образуващи ядрото на асоциативното поле на композитумите *ковидкупон* и *коронаparty*, са с по-висока повторителност.

На фиг. 2 отново се вижда, че ядрото на полските асоциации е по-концентрирано, т.е. получени са повече еднакви отговори от полските респонденти. Най-честотната асоциация е думата *купон*, а след нея – *зараза*. Най-честите български асоциации са за *парти* (синоним на купон, но с по-висок стилисти-

Фигура 2. Концентрация на еднаквите асоциации в българското и в полското асоциативно ядро на композитумите *квидкупон* и *koronaparty*

чен статус в българския език от купон), следвани от *купон* и *зараза*. Любопитно е, че българските респонденти свързват явлението с незаконността му, но полските респонденти изразяват повече отношение, като определят партито по време на ковид като безотговорност. Интересно е, че полските респонденти свързват явлението с антиваксърството и с видеосрещите в „Зуум“ и „Тиймс“, докато българските студенти не дават изобщо такива асоциации.

Семантичното поле на българския композитум *квидкупон* според асоциативните данни включва най-многобройните групи: (1) на думи реакции за забрана и ограничения или неспазването им – *двама или трима човека, домашно*⁹⁾, *забрана, забранено, купон без хора, купон с максимум от 15 присъстващи, купон с маски, купон с рестрикции, маскен бал, малко хора, мазе, не бива да се ходи на купон, невъзможно, незаконен купон, незаконен, без сертификати, без маски, без мерки, нерационално, парти в мазето, празненство с маски, рядкост, сертификат, скрито, тайно, обичай*¹⁰⁾, *PCR тест, No*; (2) на думи реакции, свързани със значението за зараза и болест – *зараза, болест, болни, епидемия, ковидпандемия, коронавирус, много болни от ковид, опасно, паника, парти с ковид болни, парти с целия китайски народ, без мерки, но в условия на пандемия*.

В периферията на семантичното поле се очертават (1) синонимният ред *купон, парти, забавление, празненство, празник*; (2) места, предмети и действия, свързани със забавление – *вино, Слънчев бряг, Емил Димитров, домашно*

кино, сламка; (3) невъзможно събитие – блян, смешно; (4) освобождаване от пандемията – край, свобода; (5) непълноценно събитие – скучно, не знам, глупаво.

Полските респонденти, подобно на българските, дават най-разнообразни и най-многобройни асоциации в тематичната група за забрана и ограничения – *niedopowiedzialność / brak odpowiedzialności / безотговорност / липса на отговорност* (5); *łamanie zasad / нарушаване на правила* (2); *antyszczepionkowcy / антиваксъри* (2); *nielegalność / незаконност; ukrycie / укриване; sprzeciw / съпротива; na krawędzi / на ръба (на границата); nierozsądne zachowanie / неразумно поведение; zakazany / забранен; uodpornienie / имунизация; zakaz / забрана; maseczki / маски*, както в групата на думи реакции, свързани със значението за зараза и болест – *(wspólne) zarażanie / (съвместно) заразяване* (5); *choroba* (2) / болест; *pandemia / пандемия* (2); *Covid-19; sztucznie założone ognisko covidu / изкуствено създадено ковид огнище; ospa / едра шарка¹¹; wirus / вирус*.

Забележимо е присъствието на думи реакции, свързани с общуването чрез интернет платформи – *videokonferencja / spotkanie przez MS Teams/Zoom/Messenger (срещи, осъществявани на Тиймс/Зуум/Месинджър)* (3); *ekran / екран; skype / скайп; słuchawki / слушалки*, което е напълно обяснимо с повсеместното провеждане на дистанционно обучение по време на пандемията в университетите.

От малки групи са (1) синонимният ред – *impreza/ neoimpreza / купон/ не-купон* (20); *(niebezpieczna) zabawa / (опасно) забавление* (2); *spotkanie / среща; dyskoteka / дискотека*; (2) думи реакции, свързани с употребата на алкохол – *picie alkoholu przez wideokonferencję / пиене на алкохол (чрез) (по време на)*; *kieliszek / чашка за водка*; (3) оценка на купона като непълноценно събитие – *ezmyślność / безсмислие; głupota / тъпота*; (4) думи реакции, обозначаващи участници в събитието или близки хора – *studenci / студенти; głupie matki / глупави майки; najbliżsi / най-близките*; (5) отношение към пандемията – *pseudonauka / псевдонаука; przesada / преувеличаване*.

От семантичните групи може да се обобщи, че за българските респонденти ковидкупонът е незаконно парти на малко хора на скрито място, където могат да се заразят с ковид. За полските респонденти събитието се свързва и със съпротивата на антиваксърски настроени хора, но преобладава оценката за безотговорното поведение на участниците. И за двете групи всъщност събитието е свързано с проява на безотговорност на участниците. Това се доказва и със синтагматичните асоциации при българските (*ковидкупон – без сертификати, без маски, без мерки, без мерки, но в условия на пандемия, незаконен*) и при полските респонденти (*коронапарти – на ръба, забранен*). И в двете групи се отбелязва непълноценността на събитието, но само за полските студенти корона партито се свързва със срещи в интернет платформи

за видеосподеляне. Вероятно това се дължи на факта, че полските студенти са се възползвали от платформите и за неформално общуване, тъй като реакциите, свързани със забраните и ограниченията показват, че са спазвали по-стриктно ограниченията (липсват асоциации, които се появяват в българските отговори – *без сертификати, без маски, без мерки*). Полските и българските респонденти обвързват събитието с употребата на алкохол – и в двете групи се появяват по две асоциации с алкохолни напитки и свързани с тях предмети (чаши, сламки).

Резултати за композитумите *коронапаника* и *koronaparanika*

Данните от асоциативния експеримент показват по-силна концентрация около еднакви реакции на думата *коронапаника* сред полските респонденти.

Фигура 3. Концентрация на еднакви асоциации в българското и в полското асоциативно ядро на композитумите *коронапаника* и *koronaparanika*

Полските респонденти дават най-голям брой еднакви асоциации *страх* и *изкупуване на...*, докато българските респонденти реагират на думата *коронапаника* най-често с думите *страх* и *притеснение*. Лъжите и дезинформацията като причина за всяване на хаос и неразумни действия по изкупуване на стоки от първа необходимост са по-видими за полските респонденти.

Асоциативният експеримент с българи показва няколко семантични групи реакции: (1) думи и изрази реакции, свързани със значението на втория компонент на композитума *паника*: *страх, притеснение, стрес, истерия, напрежение, нещастие, паника, преувеличение, притеснение, ужас, шок; все-*

обхванен страх от ковид; паника от заразата коронавирус; паника, поради КОВИД-19; паника, предизвикана от ковид; страхът от вируса, който обхваща хората; (2) думи и изрази реакции, които са свързани с пандемията и ограниченията: коронавирус, епидемия, маски, изолация, болести, карантинна, ковид, ковидпандемия, коронавирус, локдаун, маска; дезинфектант; дом; полиция в дискотека; социален експеримент; (3) думи и изрази реакции, които са свързани с ролята на медиите: лъжи, манипулация, медия, Мутафчийски, нерационално, новини, новините, паниката, която се вселява у хората, когато научат дадена информация, свързана с ковид; паника, породена от постоянното налагане на информация (негативна) за ковид; телевизия.

По-малобройни са групите за (1) думи и изрази реакции, които обозначават обхвата на явлениято: майка ми, население, стадо, родител, самодеец; навсякъде.

В единични асоциации са обозначени последствия от състоянието (презаспяване, олио, бира, депресия и др.), отношение към явлениято (естествен, тенденция, няма, и др.).

И в полските асоциации преобладават (1) думите и изразите реакции, свързани със значението на втория компонент паника: (*niepotrzebny/nieuzasadniony*) *strach* (*przed zarażeniem/przed zakazem*) / (излишен/необоснован) страх (от заразяване/от забрана) (11); *nadmierny stres* / прекомерен стрес; *lęk* / притеснение; *obawa* / опасение; *niepokój* / безпокойство; *poruszenie* / вълнение; *krzyk* / вик; *paranoja* / параноя; *bezpodstawna panika* / неснователна паника; (2) думите и изразите реакции, които са свързани с пандемията, мерките и ограниченията: *izolacja*, *lockdown* / изолация, локдаун (2); *wirus* / вирус (2); *pandemia* / пандемия (2); *zagrożenie* / заплаха; *zarażenie* / заразяване; *brak kontroli* / липса на контрол; *ewakuacja* / евакуация; *choroba* / болест; *maski* / маски; *imbir* / джинджифил; *cytryna* / лимон; *dezynfekcja* / дезинфекция; *szczepionki* / ваксини; (3) думите и изразите реакции, които са свързани с ролята на медиите: *dezinformacja* / дезинформация (2); *klamstwo* / лъжа (2); *manipulacja* / манипулация; *fejkowe informacje* / фейк новини; *sianie paniki* / всяване на паника; *teorie spiskowe* / конспиративни теории; *propaganda* / пропаганда; *telewizja* / телевизия.

Сериозна е и групата от думи и изрази реакции, които обозначават обхвата на явлениято: *ludzie panikujący w związku z covidem* / хората, които изпадат в паника във връзка с ковид (заради ковид); *głupsi ludzie* / по-глупави (оглупели) хора; *foliarze* / разг. наивни хора, които вярват в конспиративни теории¹²; *masa* / тълпа; *ludność* / население, а последствията от състоянието са съдържание на реакциите на повече полски участници в експеримента: *masowe wykupowanie żywności* / масово изкупуване на храна / *wykupowanie papieru toaletowego* / изкупуване на тоалетна хартия / *duże zakupy* / големи покупки (5); *przesada* / прекаляване (3); *chaos* / хаос (3); *smutek* / тъга; *szal* /

ярост; puste sklepy / празни магазини; zagubienie / зазубване; hipochondria / хипохондрия.

Експериментите оформят устойчиво закрепено понятие в езиковото съзнание на българина и поляка: коронапаниката е страх, породен от появата, разпространението и органиченията на пандемията (ясно изразено в отговорите в българските анкети, оформени като изречения – *всеобхватен страх от ковид; паника от заразата коронавирус; паника, поради Ковид 19, навсякъде и др.*), както и от информацията, разпространявана от медиите (*паника, породена от постоянното налагане на информация (негативна) за ковид и др.*). Полските респонденти изразяват и отношението си към явлението като неоснователно, необосновано и излишно (изразено недвусмислено чрез синтагматични конструкции – *излишен/необоснован страх / неоснователна паника*). Съществени семантични компоненти са свързани с обхвата на паниката, като за българските респонденти тя е концентрирана повече в семейството, докато за полските респонденти тя е социален проблем, свързан с голям брой хора, вярващи на конспиративни теории (подкрепено от асоциации, оформени чрез синтагматични връзки). В българските асоциации липсват номинации, свързани с конспирацията. Сред последствията (презапасяването и промяната у хората) от състоянието полските респонденти акцентират върху продоволствените проблеми.

Резултатите от асоциативния експеримент показват, че изследваните думи са закрепени в езиковото съзнание на българските и полските респонденти с известна вариативност на семантичната структура заради високата дисперсия на реакциите. Очевидно е, че социалният опит и практики оказват влияние върху формирането на образа на понятието и конструирането на значението на композитумите с първи компонент *ковид-* и *корона-* в двата езика и все още тези процеси не са завършили.

ПРИЛОЖЕНИЕ

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА КОВИДТУРИЗЪМ – пътешествие/ пътуване / пътуване до страни с по-малко заразени и рестрикции / пътуване по време на ковид / пътуването до страни, в които вирусът е под контрол (4); маски (3); почивка / почивка с ограничения; (3); вирус (2); екскурзия (2); пандемия (2); ограничение / ограничения (2); боледуване; ваканция; ваксина; всички хора заедно, преструващи се, че спазват мерки; възможен през лятото; въпросителна; 2020; домашен; евтини билети; екзотика; екзотична екскурзия до болницата; изискване на антигенни тестове и сертификати; измислица; какво; карантина; Ковид 19; ковидпандемия; коронавирус; криза; къртимивковач; лимитирано; маска; море; не съществува; не е нужно; недоходоносен; нормално; няма такъв; паника; пари; парти; противоепидемич-

ни мерки; разпространение на коронавируса; риск; сложно; спалнята; терасата; транспорт; трудност; туризъм, свързващ се с хора, преболеждали Ковид; туризъм с ковид болни; ужас; хола; хора; Черно море; Черноморие; Ямайка; Mouthful; COVID-19; PCR

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА KORONATURYSTYKA – *podróż* (пътуване)/-e (пътувания)/ *podróżowanie w czasach pandemii* (пътуване по време на пандемия)/ *podróże budżetowe* (бюджетно пътуване) (14); *ograniczenia/restrykcje/ograniczona turystyka* (3) / ограничения/ рестрикции/ ограничен туризъм; *pandemia* / пандемия (3); *maseczki* / маски (3); *wirus* / вирус (3); *testy covidowe, PCR* / тестове за ковид (3); *wyjazdy*/ заминавания (2); *szczepienia* / ваксинация (2); *paszporty covidowe* / ковид паспорти (2); *problem* (проблем)/ *problemy finansowe* (финансови проблеми) (2); *ignorancja* (игнориране); *tanie wyjazdy* / евтини заминавания; *lekseważenie* / пренебрегване; *zysk czymś kosztem* / печалба за чужда сметка; *wycieczki* / екскурзии; *bliska*/ близка; *zwiedzanie* / посещаване (разглеждане) на забележителности; *internet*/ интернет; *zamknięcie* / затваряне; *zagrożenie* / заплаха; *wolność* / свобода; *dystans* / дистанция; *Tanzania-Zanzibar* / Танзания-Занзибар; *utrudnione wyjazdy* / усложнени заминавания; *historia* / история; *wiedza* / знание; *zwiedzania świata mimo zakazu pandemicznego* / посещаване на забележителности по света въпреки пандемични забрани; *okazyjna turystyka* / случаен туризъм; *neowycieczka* / неоекскурзии; *niepotrzebne zamieszanie* / ненужно объркване; *lockdown*; *on-line*; *niebezpieczeństwo* / опасност; *ludzie* / хора

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА КОВИДКУПОН – *парти* / *парти в мазето* / *парти с ковид болни* / *парти с целия китайски народ* (9); *купон* / *купон без хора* / *купон, който получават хора, преболеждали Ковид* / *купон с максимум от 15 присъстващи* / *купон с маски* / *купон с рестрикции* (6); *зараза* (3); *коронавирус* / *коронавирус на място с много хора* (2); *незаконен* / *незаконен (купон)* (2); *без маски*; *без мерки, но в условия на пандемия*; *без сертификати*; *безсмислие*; *блян*; *болест*; *болни*; *вино*; *глупаво*; *двама или трима човека*; *домашно*; *домашно кино*; *Емил Димитров*; *епидемия*; *забавление*; *забрана*; *забранено*; *ковидпандемия*; *край*; *маскен бал*; *мазе*; *малко хора*; *много болни хора от ковид*; *Не бива да се ходи на купон*; *невъзможно*; *не знам*; *нерационално*; *общак*; *опасно*; *паника*; *по-голяма забава от всякога*; *празненство с маски*; *празник*; *разпространение*; *рядкост*; *свобода*; *сертификат*; *скрито*; *скучно*; *сламка*; *Слънчев бряг*; *смешно*; *тайно*; *факт*; *PCR-тест*; *No*

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА KORONAPARTY – *impreza*/ *neoimpreza* / *купон*/ *неокупон* (20); *(wspólne) zarażanie* / (съвместно) заразяване (5); *niedorowiedzialność* / *brak odpowiedzialności* / *безотговорност* / *липса на отговорност* (5); *videokonferencja/ spotkania przez MS Teams /Zoom/ Messenger* (срещи, осъществявани на Тиймс/Зуум/ Месинджър) (3); *choroba* / *болест* (2); *łamanie zasad* / *нарушаване на правила* (2); *pandemia* / *пандемия* (2);

antyszczepionkowcy / антиваксъри (2); (*niebezpieczna*) *zabawa* / (опасно) забавление (2); *spotkanie* / среща; *dyskoteka* / дискотека; *głupie matki* / глупави майки; *nielegalność* / незаконност; *ukrycie* / укриване; *zakazany* / забранен; *bezmyślność* / безсмислие; *studenci* / студенти; *sprzeciw* / съпротива; *uodpornienie* / имунизация; *Covid-19*; *sztucznie założone ognisko covidu* / изкуствено създадено ковид огнище; *picie alkoholu przez wideokonferencję* / пиене на алкохол (през) (по време на); *kieliszek* / чашка за водка; *sluchawki* / слушалки; *ekran* / екран; *skype* / скайп; *na krawędzi* / на ръба (на границата); *zakaz* / забрана; *najbliżsi* / най-близките; *głupota* / тъпота; *ospra* / едра шарка; *nierozsądne zachowanie* / неразумно поведение; *pseudonauka* / псевдонаука; *maseczki* / маски; *przesada* / преувеличаване; *wirus* / вирус

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА КОРОНАПАНИКА – *strach* (5); дезинфектант (2); изолация (2); коронавирус (2); маски (2); притеснение (2); стрес (2); безсмислено*; бира; болести; всеобхватен страх от ковид; 2020 г.; депресия; дом; емоционално; епидемия; естествен; забавления; изкуственост; истерия; карантина; ковид; ковидпандемия; коронавирус; локдаун, лъжи; майка ми; манипулация; маска; медия; Мутафчийски; навсякъде; напрежение; население; неразумно; нерационално; нещастие; новини; новините; няма; олио; паника; паника от заразата коронавирус; паника, поради Ковид 19 ; паника, породена от постоянното налагане на информация (негативна) за ковид; паника, предизвикана от ковид; паниката, която се вселява в хората , когато научат дадена информация, свързана с Ковид ; полицаи в дискотека; презапасяване; преувеличение; притеснение; реалност; родител; самодеец; социален експеримент; стадо; статистики; страх от вируса; страхът от вируса, който обхваща хората; телевизия; тенденция; терор; ужас; шок; ОК

АСОЦИАТИВНО ПОЛЕ НА KORONAPANIKA – (*niepotrzebny/nieuzasadniony*) *strach* (*przed zarażeniem/przed zakazem*) / (излишен/необоснован) страх (от заразяване/ от забрана) (11); *toaletowego* / изкупуване на тоалетна хартия/ *duże zakupy* / големи покупки (5); *przesada* / прекаляване (3); *chaos* / хаос (3); *dezinformacja* / дезинформация (2); *izolacja, lockdown* / изолация, локдаун (2); *wirus* / вирус (2); *kłamstwo* / лъжа (2); *randemia* / пандемия (2); *nadmierzny stres* / прекомерен стрес; *lęk* / притеснение; *obawa* / опасение; *niepokój* / безпокойство; *masowe wykupowanie żywności* / масово изкупуване на храна / *wykupowanie papieru*; *zagrożenie* / заплаха; *zarażenie* / заразяване; *neoniebezpieczeństwo* / безопасност; *brak kontroli* / липса на контрол; *ludzie panikujący w związku z covidem* / хората, които изпадат в паника във връзка с ковид (заради ковид); *manipulacja* / манипулация; *ewakuacja* / евакуация; *fejkowe informacje* / фейк новини; *sianie paniki* / всяване на паника; *teorie spiskowe* / конспиративни теории; *głupszy ludzie* / по-глупави (оглупели) хора; *smutek* / тъга; *marzec 2020* / март 2020; *choroba* / болест; *foliarze* / разг. наивни хора, които вярват в конспиративни теории; *poruszenie* / въз-

нение; *krzyk* / вик; *paranoja* / параноя; *maski* / маски; *imbir* / джинджифил; *cytryna* / лимон; *dezynfekcja* / дезинфекция; *szczepionki* / ваксини; *propaganda* / пропаганда; *telewizja* / телевизия; *biznes* / бизнес; *szal* / ярост; *bezpodstawna panika* / неоснователна паника; *media* / медии; *mania* / мания; *nieuzasadniona* / неоснователна; *masa* / тълпа; *ludność* / население; *zagubienie* / загубване; *hipochondria* / хипохондрия; *puste sklepy* / празни магазини

БЕЛЕЖКИ

1. Парадигматичните връзки се откриват при свързването на думите реакции с думите стимули по (1) контраст, (2) сходство (смислова или звукова близост), (3) подредност, (4) равноредност, (5) надредност, (6) част – цяло, (7) допълване, (8) егоцентризм, (9) противоположност.
2. Отразени са различните начини на изписване на едни и същи думи, тъй като това дава ценна информация за правописните затруднения на респондентите със сложните думи и за нуждата от ясни правописни правила за композитумите.
3. Терминът, който е въведен в изследвания по текстолингвистика, обозначава полето от „думи и изрази, подбрани от едно и също речниково семантично обединение, както и други, референциално идентични с тях обозначения“ (Dobreva, Savova 2000, pp. 198 – 199). При използването му при интерпретацията на резултати от асоциативен експеримент ясно се осъзнава, че лексикално-тематичното поле е обвързано с конкретна тематична структура на текста, каквато отсъства при получените асоциации. Въпреки всичко сборът от асоциации дава възможност да се открият речникови връзки между думите, които да ги обединят в подобни лексикално-тематични полета.
4. В този случай бюджетното пътуване означава пътуване, осъществено с възможно най-малко средства, пътуване при използване на определен (обикновено нисък бюджет) – това се свързва с едно от значенията, посочвани от анкетираните студенти – нови възможности за евтино пътуване, когато туристическата активност на хората е ограничена и самолетни билети, хотелски оферти и под. стават много атрактивни.
5. Със символа * се отбелязват думите, изписани с правописни грешки.
6. В този случай бюджетно пътуване означава пътуване, осъществено с възможно най-малко средства, пътуване при използване на определен (обикновено нисък бюджет). Това се свързва с нови възможности за евтино пътуване, когато туристическата активност на хората е ограничена, а самолетните билети, хотелските оферти и др. под. стават много атрактивни.
7. В Полша се заражда модата за екзотични пътувания, които стават популярни по време за пандемията – става дума за дестинацията Танзания, която остава отворена за туристи дори по време на най-строгите локдауни.

8. Неологизъм в полския език.
9. Думата *домашно* е нова лексема в младежкия сленг за *купон*.
10. Думата е неологизъм.
11. В Полша има практика да се организират партита с участието на майки и деца, по време на които децата умишлено да са подложени на риска да се заразят от шарка, за да получат естествен имунитет. По същата логика в ковидкупоните участват антиваксъри, чиято цел е да се заразят и да преболедуват КОВИД-19, за да получат естествен имунитет.
12. Етимологията на думата *foliarze* е от английския израз *tin foil hat*, означаващ шапка от алуминиево фолио, която отблъсквала електромагнитно излъчване. Има конспиративна теория, че електромагнитно излъчване е един от начините за овладяване на човешкия мозък.

ЛИТЕРАТУРА

- АВРАМОВА, Цв., 2021. Нов речник на новите думи в българския език (рец.). *Opera Slavica*, XXXI, 4, с. 80 – 82.
- БОНДЖОЛОВА, В., 2022. Ковид okazaионализми в българския език. – В: *Медиялингвистика, Язык в координатах массмедия*. Ред. Л. Р. ДУСКАЕВА. Санкт-Петербург: Медиапапир, 2022, с. 17 – 20.
- ГЕРГАНОВ, Е. и кол., 1984. *Български норми на словесни асоциации*. София: Наука и изкуство.
- ДЛУГОШ, Н., 2022. Композитуми с компоненти „ковид-“ и „постковид-“ в българския медиен дискурс. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*, София: ИБЕ при БАН, 2022, с. 192 – 200.
- ДОБРЕВА, Е., САВОВА, И., 2000. *Текстолингвистика*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- ЗИДАРОВА, В., 1998. *Очерк по българска лексикология*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- ИЛИЕВА, Т., 2021. Лексикални неологизми с чуждоезиков компонент в българските медиатекстове. *Годишник на Педагогическия факултет при Тракийския университет – Стара Загора*, Т. 18, с. 162 – 185.
- ИСКРЕНОВА, Й., 2022. Лексемата *КОВИД* като неизменяемо прилагателно име. *Годишник на Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“*, Том XXXIII А/ 1, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, с. 103 – 107.
- МУРДАРОВ, Вл., 2020. Словотворчество под карантина. *Български език*, 67, 1, с. 119 – 120.
- ОСЕНОВА, П., 2022. Пандемията от COVID-19 във валентността на своите предикати: наблюдения върху съвременен корпус от парламентарна реч. *Български език*, Приложение, 69, с. 113 – 121.

- САТОЛА-СТАШКОВЯК, Й., 2021. Влияние на пандемията от COVID-19 през 2020 г. върху българската, чешката и полската лексика. *Български език*, 68, 3, с. 94 – 107.
- СОРОКА, О., ХОРОЗ, Н., 2021. „Коронавирусните“ иновации в речта на украинците и българите. *Проблеми на устната комуникация*, кн. 12, Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, с. 331 – 343.
- ТОПАЛСКА, Н., 2022. „Във вечно движение бъдещето е“ (метафорична репрезентация на концепта COVID-19 в българския медиен дискурс). *Български език*, 69, 1, с. 174 – 193.
- УФИМЦЕВА, Н. В., ЧЕРКАСОВА, Г. А., КАРАУЛОВ, Ю. Н., ТАРАСОВ, Е. Ф., 2004. *Славянский ассоциативный словарь: русский, белорусский, болгарский, украинский*. Москва: РАН.
- ЧЕШМЕДЖИЕВА-СТОЙЧЕВА, Д., 2021. Ковидясване, коронаясване, карантинясване, или езикови трансформации по време на пандемия. *Любословие*, № 21 – Трансформациите, с. 276 – 292.

REFERENCES

- AVRAMOVA, Tsv., 2021. Nov rechnik na novite dumi v bulgarskiya ezik (rets.). *Opera Slavica*, XXXI, 4, pp. 80 – 82.
- BONDZHOLOVA, V., 2022. Kovid okazionalizmi v bulgarskiya ezik. – V: *Medialingvistika, Yazyk v koordinatakh massmediya*. Red. L. R. DUSKAYEVA. Sankt-Peterburg: Mediapapir, 2022, pp. 17 – 20.
- GERGANOV, E. i kol., 1984. *Bulgarski normi na slovesni asotsiatsii*. Sofia: Nauka i izkustvo.
- DLUGOSH, N., 2022. Kompozitumi s komponenti „kovid-“ i „postkovid-“ v bulgarskiya mediyen diskurs. – V: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za bulgarski ezik „Prof. Lyubomir Andreychin“*, Sofiya: IBE – BAN, 2022, s. 192 – 200.
- DOBREVA, E., I. SAVOVA, 2000. *Tekstolingvistika*. Shumen: Episkop Konstantin Preslavski, 260 s.
- ZIDAROVA, V., 1998. *Ocherk po bulgarska leksikologiya*. Plovdiv: Paisiy Hilendarski.
- ILIYEVA, T., 2021. Leksikalni neologizmi s chuzhdoyezikov komponent v bulgarskite mediatekstove. *Godishnik na Pedagogicheskiya fakultet pri Trakiyskiya universitet – Stara Zagora*, T. 18, pp. 162 – 185.
- ISKRENOVA, Y., 2022. Leksemata KOVID kato neizmenyayemo prilagatelno ime. *Godishnik na Fakulteta po khumanitarni nauki na Shumenskiya universitet „Episkop Konstantin Preslavski“*, Tom XXXIII A/ 1, Shumen: Episkop Konstantin Preslavski, s. 103 – 107.
- MURDAROV, Vl., 2020. Slovtvorchestvo pod karantina. *Bulgarski ezik*, 67, 1, pp. 119 – 120.

- OSENOVA, P., 2022. Pandemiyata ot COVID-19 vav valentnostta na svoite predikati: nablyudeniya varkhu savremen en korpus ot parlamentarna rech. *Bulgarski ezik*, Prilozheniye, 69, pp. 113 – 121.
- SATOLA-STASHKOVYAK, Y., 2021. Vliyaniye na pandemiyata ot COVID-19 prez 2020 g. varkhu bulgarskata, cheshkata i polskata leksika. *Bulgarski ezik*, 68, 3, pp. 94 – 107.
- SOROKA, O., KHOROZ, N., 2021. „Koronavirusnite“ inovatsii v rechta na ukraintsite i bulgarite. *Problemi na ushnata komunikatsiya*, kn. 12, Veliko Tarnovo: Sv. sv. Kiril i Metodiy, pp. 331 – 343.
- TOPALSKA, N., 2022. „Vav vechno dvizheniye badeshcheto e“ (metaforichna reprezentatsiya na kontsepta COVID-19 v bulgarskiya mediyen diskurs). *Bulgarski ezik*, 69, 1, pp. 174 – 193.
- UFIMTSEVA, N. V., CHERKASOVA, G. A., KARAULOV, YU. N., TARASOV, YE. F., 2004. *Slavyanskiy assotsiativnyy slovar': russkiy, beloruskiy, bolgarskiy, ukrainskiy*. Moskva: RAN.
- CHESHMEDZHIYEVA-STOYCHEVA, D., 2021. Kovidyasvane, koronyasvane, karantinyasvane ili ezikovi transformatsii po vreme na pandemiya. *Lyubosloviye*, № 21 – Transformatsiite, pp. 276 – 292.
- CIERPICH-KOZIEL, A., 2020. Koronarzeczywstość – o nowych złożeniach z członem korona- w dobie pandemii, *Język polski* v. 100, z. 4, 102 – 117. <https://doi.org/10.31286/JP.100.4.7>
- GLĄŻEWSKA, E., & KARWATOWSKA, M., 2021. Maski w „czasach zarazy”. Covidowe wizerunki masek – typologie i funkcje. Wydawnictwo UMCS.
- KULIGOWSKA, K., 2020. Język w czasach zarazy. O wpływie pandemii na system leksykalny języka polskiego i rosyjskiego. *Acta Polono-Ruthenica*, 3(XXV), 109 – 126. <https://doi.org/10.31648/apr.5893>.
- MAKOWSKA, M., 2021. Język i obraz wobec koronawirusa. Przyczynek do rozważań nad komunikacją medialną w czasach pandemii. *Forum Lingwistyczne* nr. 8, 1 – 14 i in.
- RYBKA, M., WRZEŚNIEWSKA-PIETRZAK, M., WIATROWSKI, P., ZAGÓRSKA, K., KOŁODZIEJCZAK, M., ŚWIERKOWSKA, D., WYSZYŃSKI, J., 2021. Covid-19 Czarna seria ciągle trwa. Medialny obraz koronawirusa i jego oddziaływania społeczno-polityczne. Wydawnictwo Poznańskie *Studia Polonistyczne*.
- TRZECIAK, M., 2020. Komunikacja językowa i medialna w czasie epidemii koronawirusowej – omówienie zjawiska oraz studium przypadku (na przykładzie własnych tekstów naukowych). *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*, t. 14, 207 – 219. https://doi.org/10.25312/2391-5137.14/2020_13ma.

ASSOCIATIVE FIELDS OF THE COMPOSITES WITH THE COMPONENTS OF *COVID-* AND *CORONA-* IN BULGARIAN AND POLISH LANGUAGE AWARENESS

Abstract. This text presents a part of a complex study involving several experiments. Here, the results of the associative experiment are analyzed, the aim of which is to establish the associative field and the semantic structure of three pairs of composites with covid- and corona- in Bulgarian and Polish: kovidturizm and koronaturystyka, kovidkupon and koronaparty, koronapanika and koronapanika, by outlining the attitudes towards the concepts they denote.

The results of the associative experiment show that the studied words are fixed in the linguistic consciousness of the Bulgarian and Polish respondents with a certain variability of the semantic structure due to the high dispersion of the reactions. The associative cores of the same associations given by Bulgarian and Polish respondents show differences, with the concentration of responses in the Polish associative core being higher. This proves a more firmly established meaning of compositums in the Polish linguistic consciousness. It is obvious that social experience and practices influence the formation of the image of the concepts and the construction of the meaning of the composites with the first component covid- and corona- in both languages, and these processes are not yet complete.

Keywords: associative experiment; composites with covid- and corona-; semantics; connotations

✉ **Prof. Andreana Eftimova, DSc.**

Author ID (SCOPUS): 57200215804

Researcher ID (Web of Science): L-7416-2017

ORCID iD: 0000-0001-9232-7243

Sofia University

Faculty of Journalism and Mass Communication

1000 Sofia

49, Moskovska St., room 60

E-mail: a.eftimova@uni-sofia.bg

✉ **Prof. Natalia Dlugosz, DSc.**

ORCID iD: 0000-0001-5654-2018

Adam Mickiewicz University of Poznań

Institute of Slavic Philology

10, Fredry St.

61-712 Poznań

E-mail: natalia.reczek@amu.edu.pl

E-mail: natrek@amu.edu.pl